

«خۆیه تی» له زاری سلیمانیدا

محمد معروف فەتاح

- ۱ -

سەرەتایەك

تائێستە کاریکی سەر بەخۆم دەر بارەیی «خۆیه تی» * له کوردیدا بەرچاو نە که وتوووه . زۆر بەی ئەو زمانه وانا نهی له رێزمانی کوردیدا کاریان کردوووه ، کورد بن یا بیگانه ، ههولێ ئەوه یان داوه به شیوه یه کی گشتی له هه موو به شه کانی زمانی کوردی بدوین ، یان له زاره کانی ، بێ ئەوهی خۆیان به ته واوی به دیارده یه کی دیاری کراوه وه بیهستنه وه و ههولێ ته واو بدەن بۆ شی کردنه وه یه کی ته واو وردی ئەو دیارده یه . ئەمه به لای منه وه یه کیکه له گرن گترین که م و کورتی به کانی کاره کانیان . هه رچه نده ناتوانین گله یی له م کاره بکه ین ، چونکه لیکۆلینه وه له لایه تیکێ زمان هه میسه دوای لیکۆلینه وه ی گشتیی ئەو زمانه ده که ویت . ئێستاکه له پاش ئەم کاره گشتی یانه ی دەر باره ی زمانی کوردی بلا و کراونه ته وه ، کاتی ئەوه هاتوووه زمانه وانه کانا من خۆیان ته نها به لایه تیکێ زمانی کوردی یه وه خه ریک بکه ن و

---

* مه بهستی خاوهن وتار له زاراوه ی «خۆیه تی» ئەو ئامرازانه یه که واتای «تملك» ئە که یه نن - گوڤار .

ته‌واو لیبی بکۆلنه‌وه‌و راستی‌یه‌کانی بێخه‌نه‌ پروو • هه‌ر بۆ ئه‌وه‌ مه‌به‌سته‌شه‌ ده‌مه‌وێ له‌م‌باسه‌دا دیارده‌ی « خۆیه‌تی » له‌ زاری سلیمانیدا له‌ هه‌موو دیارده‌کانی تری زمانی کوردی جیا‌بکه‌مه‌وه‌ ، به‌و‌نیازه‌ی چه‌ند راستی‌یه‌کی ورد که‌ تائیس‌تا یان باسیان نه‌کراوه‌ یان به‌په‌له‌ زمانه‌وانه‌کانمان به‌سه‌ریاندا تێپه‌ربوون ، بێخه‌مه‌ به‌رچا‌وو هه‌و‌لی لێک‌دانه‌وه‌یان بده‌م •

که‌ ده‌لێم تائیس‌ته‌ کارێکی سه‌ر‌به‌خۆ ده‌ر‌باره‌ی « خۆیه‌تی » له‌ کوردیدا نه‌بووه‌ ، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌ نی‌یه‌ من یه‌که‌م که‌سم له‌م‌ باره‌یه‌وه‌ ده‌نووسم • به‌پێچه‌وانه‌وه‌ هه‌موو ئه‌وانه‌ی له‌ رێزمانی کوردی کۆلیۆنه‌ته‌وه‌ ، له‌م‌ دیارده‌یه‌ دوا‌ون ، نیشانه‌کانی خۆیه‌تی‌یان ده‌ست‌نیشان کردووه‌ هه‌ندێ مانای « خۆیه‌تی » شیان یه‌کالا کردۆته‌وه‌ ، به‌لام به‌ وردی و درێژی نه‌یان‌توانیوه‌ له‌سه‌ر ئه‌م دیارده‌یه‌ بپۆن ، چونکه‌ مه‌به‌ستیان هه‌ر ئه‌مه‌ نه‌بووه‌ ، ویستویانه‌ هه‌رچی‌یه‌که‌ هه‌یه‌ ده‌ر‌باره‌ی زمانی کوردی بێخه‌نه‌ پروو • هه‌ر له‌به‌رئه‌مه‌ش بووه‌ که‌ نه‌یا‌تتوانیوه‌ به‌شی تاییه‌تی بۆ خۆیه‌تی دیاری بکه‌ن و کاتی ته‌واوی بۆ ته‌رخان‌بکه‌ن • له‌ئه‌نجامدا ده‌بینین که‌ لێبێکی زۆر به‌جێ‌ماوه‌ که‌ پێوستی به‌ لێکۆلینه‌وه‌ی وردی له‌سه‌رخۆیه‌ ، تا‌کو پڕ‌بکریته‌وه‌ •

- ۲ -

چا‌وخشان‌دنی‌ک به‌و‌کارانه‌دا که‌ له‌ دیارده‌ی « خۆیه‌تی » دوا‌ون

ئێرنست مه‌کاره‌س له‌ « رێزمانی کوردی » دا (۱۹۵۸) ئه‌م راستی‌یا‌نه‌ی ده‌ر‌باره‌ی خۆیه‌تی خستۆته‌پروو : (۱) خۆیه‌تی له‌ کوردیدا به‌هۆی پاشگه‌روه‌ ده‌رده‌پریت (ل ۴۹) ؛ (۲) ئه‌م پاشگه‌رانه‌ به‌دوا‌ی نا‌وو ئا‌وه‌لنا‌وه‌وه‌ ده‌لکین

(ل ۴۹ - ۸۱) ؛ (۳) جگه له دهوری خۆیه تی ، ئەم پاشگرانه دهبنه نیشانهی بکهرو کراویش (ل ۴۹ - ۵۰) .

مه کارهس ئەم راستی یانهی له یهك شویندا نهخستۆته پروو (چونکه بهشیکی تایه تی له کتیه کهی بو خۆیه تی تهرخان نه کردوو) ، به لکو ناوبه ناو له گه ل باس کردنی به شه کانی ئاخواوتندا تیکه هه لکیشی کردوون . ئەوهی لێردها پتویسته بخریته پروو ئەمانه ن :

۱- پاشگری خۆیه تی ههر به ناوو ئاوه ئناوه وه نالکیت ، به لکو زۆر جار ده چیته سه ر کۆتایی کرداریش (پروانه به شی ۹) . ئەم راستی به نه مه کارهس و نه مه که نزی بوی نه چوون ؛ ۲- ئەگه ر پاشگری خۆیه تی مۆرفیمیکی سه ره بخۆ بیت ، ئەوه به ئاوه ئناوه وه نالکیت . ئەو نمونه یه ی مه کارهس له لاپه ره (۵۰) دا هیناویه تی به وه به ته واوی ئەوه درده خات که ئەو پاشگری خۆیه تی به ته نیا واتا به دهسته وه نادات ، به لکو ده بیت له چوارچیوه ی قسه کردندا وه ربگیریت . کاتی ئاوه ئناوه که ده گیرینه وه ناو چوارچیوه که ی ئەوسا بۆمان درده که ویت ، که نهك ئاوه ئناوه که به لکو فریزه ناوی به که پاشگری خۆیه تی وه رگرتوو (بگره دهشکه وینه گومانه وه که ئەو پاشگره خۆیه تی ده ربییت) . نمونه که ی مه کارهس ئەمه یه : (چاکه کانم) . بۆ ئەوه ی لێی تی بگه ی ن ، ده بیت چوارچیوه یه کی بو دروست بکه ی ن :

ئەمه هه موو کتیه کاته ؟

ئەمه خراپه کانه ، چاکه کانم لێ دزرا .

لێردها ئاشکرایه ، که ئاوه ئناوه که به ته نیا پاشگری خۆیه تی وه رنه گرتوو ، به لکو فریزه که - (کتیه چاکه کان) - ئەم ئه رکه ی به جی هیناوه . خو ئەگه ر کرداره که - (لێ دزرا) - نادیار نه بیت ، ئەوه پاشگره که ده بیت به نیشانه ی بکه ر ، وهك له و نمونه یه دا ده یینین :

چا که کانم له سه ره وه داناوه

دیسانه وه شتیکی زور ئاسایی به بلین فریزه ناوی به که پاشگری خۆیه تی
وهرده گریت ، چونکه فریزی ناوی پاشگری کوو که سو ژماره و ناسیاوی
وهرده گریت :

کتیبه چا که که

کتیبه چا که کان

کتیبه چا که کانم فروشت

ئه و رۆژه خوشانه

خۆ ئه گه هه ر سوور بین له سه ر ئه وه ی که ئاوه ئناو پاشگری خۆیه تی
(وه یا پاشگری تر) وهرده گریت ، ده شبع ددان به وه دا بنین که له کاتی وادا
هه ندی له تابه تی به کانی خۆی ده گۆریت و ئه رکی ناو ده بییت • به ویته :

چا که کانم به واتای (کتیبه چا که کانم) دیت •

ژیره کان به واتای (ئه وانه ی ژیرن) •

لاوه کانمان به واتای (ئه وانه ی لاون له ناو ئیمه دا •••) •

س • ج • ئیدمه ندس له باسی « ئامرازی پیوه ندی و پاشگری که سی
له کوردی خواروودا » هه ولی ئه وه ی داوه پاشگره که سی به کان به پیی
ئه رکیان دابه ش بکات • ئیدمه ندس له م لیکۆلینه وه یه دا گه یشتوو ته ئه و
ئه نجامه ی که به پیی ئه رک چوار جور پاشگری که سی له زاری کوردی
خواروودا ده ست نیشان بکات • له بهر ئه وه ی دابه ش کردنه که ی پیوه ندی
ته وای به باسه که مه وه هه یه ، بۆیه لیره دا وه کو خۆی وه ری ده گرم و به دوا
ئه مه شدا چه ند تییینی به ک ده خه مه پیش چاو :

۱- گیره کی جین ناو	۲- گیره کی کراو	۳- گیره کی کرداری لکاو	۴- گیره کی رانه بوردوو
م	م	م	م
ت	ت	ت	ت
ی	—	یت	یت/ئات
مان	ین	ین	ین
تان	ن	ن	ن
یان	ن	ن	ن

تییینی : ئه و بزویته کورتهی که پیش (م) و (ت) و (ن) ده که ویت
نیشان نه دراوه ، چونکه له مجوره رینوسه دا وینهی بو دانه نراوه .

کاتی ئیدمه ندس دیته سه ر دیاری کردنی ئه رکه کانی کومه لی یه که م ،
ده لیت : یه کیک له ئه رکه کانی ده برینی خۆیه تی یه . تا ئه م شوینه لاری له
پاکهیدا نی یه ، به لام نووسه ر له لایه کی تری باسه کهیدا که دیته سه ر
دیاری کردنی ئه رکه کانی کومه لی دووه م ، دیسانه وه وا نیشان ده دا ئه م
کومه له ش هه ر ده توانیت بو ده برینی خۆیه تی به کاریت . لیره دا له گه لیدا
پیک ناکه وین و باوه رمان وایه کومه لی دووه م هه رگیز ناتوانی ئه و ئه رکه
جین به جین بکات . به داخه وه نووسه ر بو پین سه لماندنی ئه و رایه ی نه به لگه نه
نموونه ی نی یه . بچ گومان ره خنه له وه ناگیری که ئیدمه ندس هه ر ئه وه نده
له خۆیه تی دواوه ، چونکه ئه و له باسیکی تر ده ویت ، ههروهک به ناو نیشانی
لیکۆلینه وه کهیدا ده رده که ویت . (له به شی چواره می ئه م باسه دا ئه و کومه له
پاشگرانه ی خۆیه تی ده رده برن دیاری کراون) .

مامۆستا (توفیق وه هبی) ش له کتییی «ده ستووری زمانی کوردی» دا
(جیزی یه که م) له دوو شویندا ها توته سه ر باسی خۆیه تی . یه که م جار له باسی

ئەركەكانى جىناوى كەسى سەربەخۇدا (كە ئەو بۇناوى بەكارهېناو) يەو دەئىت : يەككىك لە ئەركەكانى ئەم جۆرە جىناوانە ئەو يە كە دەبىت بە تەواوكەرى ناو (پروانە : ل ۸۵ ، خالى ۵) • بۇ پىن سەلماندى ئەم رايەش فرىزى «پەنگە كەى ئەو» ى كەردۆتە نمونە • بى گومان ئەم فرىزە خۆيەتى دەردەپرىت ، كەچى مامۆستا وای دانە ناو • تەنانەت ئەو پاشگراش كە ئىمە لەم باسەدا بە پاشگىرى خۆيى ناويان دەبەين ، مامۆستا بە تەواوكەريان دادەئىت كە گوایا بۇ تەئكىد بە كەردىترىن • لە لاپەرە ۹۸ یشدا نووسەر كە لە فرىزى «مانگا كەم مرد» دەدوئى ، دەلىخ : (م) و (من) تەواوكەرى «مانگا كە» ن و لە بەكارهېناندا جىاوازى يان نى بەو ھەردووكيان دەورى تەئكىد دەبىن • وەك دەردە كە وىت مامۆستا توفىق وەھبى تەنھا ئەو فرىزانەى بە «ھى» دەست پىن دە كەن بە جىناوى خۆيەتى دادەئىت ، وەك : (ھى من ، ھى تو ، ھى ئەوان ••• ھتد) (ل ۱۱۳ - ۱۱۴) • بى گومان ئەم فرىزانە خۆيەتى دەردەپرن ، بەلام تاكە رىگانىن بۇ گەياندى ئەو مەبەستە • ئەم رىگانىە زۆر كەم بە كەردىت (بە تايىبەتى لە نووسىندا) و لە بەرئەوھى كەرتى يە كەمى لە خۆيدا دىار نى يە ، بۇ روون كەردنەوھى خۆيەتى يە كە ھەموو كاتىك لە پىشەو پىويستى بە رستەى تر ھە يە (بۇ روون كەردنەوھى تەواوى ئەم كىشە يە ، پروانە : بەشى چوارەمى ئەم باسە) •

مامۆستا نوورى عەلى ئەمىن (۱۹۵۸) لە باسى ئىزافەدا (ل ۳۶) لەو جۆرە فرىزانە دواوہ كە من دەئىم خۆيەتى دەردەپرن • وەك : پىاوہ كەى نەرىمان ، كورپە كەى تو ••• ھتد • بەلام نووسەر خۆيەتى بە كارنەھىناوہ ، لەوھش دەچىت باوہرى وا نەبىت ، ھەرچەندە ئەو خەرىكى لىكدانەوھى جۆرى دارشتنە كانە ئەك و اتاكانيان • لە لاپەرە (۷۷) دا كە دىتە سەر باسى راناوى لكاو لەوہ ناچىت خۆيەتى لە خەيالدا بووئىت ، چونكە ھەموو فرمانەكانى جىناوى لكاو دىارى دەكات ، بەلام بە ھىچ جۆرىك ئەوہ دىارى ناكات ،

که ئەم جی ناوانه بۆ دەرپرینی خۆیەتیش بە کاردین • لە کتیبی «قەواعیدی
 زمانی کوردی» (١٩٥٦)یشدا ناوی خۆیەتیی ئە بردوو، که چی هەندی
 لەو نموونانە هیناوتیتیهوه خۆیەتی دەر دەرین (پروانه : ل ٦٤) • لەوه
 دەچیت مامۆستا نووری عەلی ئەمین یان باوهری بهوه نهییت که (ی)ی ئیزافه و
 ئەو جی ناوانه خۆیەتی نیشان بەدو و ئەوه نده خەریکی لیکدانەوهی دەرشتن
 بووه که واتای خستۆته پشت گوئی • لە راستیدا باوهرم وایه که رای یه کهم
 راست ییت ، چونکه کاتی نووسەر دیتە سەر باسی جی ناوی هەیی (پروانه :
 ل ٦٧) راسته وخۆ دەلیت : «ضمیری ملکه» و له جیبی «هه ، هه مه ، هه ته ٠٠٠»
 ده توانییت به کاربیریته • به لای منه وه نووسەر له دوو لاوه به هه له دا چووه :
 یه کهم — که ده لێ جی ناوی هه ییش ئەمانەن (هی من ، هی تو ، هی ئەو ٠٠٠) •
 لێره دا ته نها (هی) یان (هین — له قسه ی هەندی که سدا) جی ناوی هەیی به
 نهك (من ، ئەو ٠٠٠) • ئەم راستی بهش به وه دا دەر ده که وئی که ناویش له م
 جیگه یه دا به کار دیت ، وهك هی دراوسیکه مان ، هی سه گه که ٠٠٠) •
 دووه م — له کوردیدا ته نها (هی) خۆیەتی دەر نا پریت ، وه کو نووسەر
 رای ده گه یه نی ، به لکو هەندی جار (ی)ی ئیزافه و وشە ی لیکدراو به بزوین و
 جی ناوی لکاوو کرداری (هه)ش هه مان رۆل ده بینن (پروانه : بهشی سێ به می
 ئەم باسه) •

- ٣ -

شیوهی جیاوازی

دەرپرینی خۆیەتی له زاری سلیمانییدا

١- به به کارهینانی ناو یان جی ناوی که سی جیاو (ی)ی ئیزافه له تیوان
 ناوو جی ناوه که یان دوو ناوه که دا ، وهك : مه ته له که ی ئەو ، چیاکانی

کوردستان ، باسه که ی خۆم ، چا شیرینه کانی ئافتاو (۱) .

۲- به لیکدانی دوو ناو به هۆی مۆرفیمی (ه) وه ، وهك : کوره پاشا ،

مهلاژن ...

وهك له ونمو و نانه دا دهرده كه وی ، زۆر جار مۆرفیمی (ه) ی لیکدانه که ، به تاییه تی که به دوای بزویئی (ی ، ه ، ا ، و) دا دیت له شیوه دا دهر ناکه ویت (۲) . به لای منه وه ئهم شیوه یه قوناغیکی پیشکه و تووتره له جۆری یه که م . له وانه یه هه موو فریزیکی یه که م که زۆر بلاو بووه وه که وته سه ر زار ، له یهك بدرین و بینه شیوه ی دووم (۳) . له گه ل ئه وه شدا ده بیته له یادمان

(۱) مهرج نی یه ههر کاتیک دوو ناو به دوای یه کتبردا بێن و (ی) ی ئیزافه پێکیانه وه به ستن ، ئه و پۆنانه خۆیه تی دهر بریت . له راستیدا ئهم جۆره پۆنانه پێوه ندی واتایی زۆر فراوان دهر ده برن و به خۆیه تی یه وه ناوه ستن . بۆ نمونه که ده کتین : شهوی جارن ، شهوگاری پایز ، نوێزی شیوان ، لووتکه ی ئیواران ... ئه وه لێره دا پێوه ندی خۆیه تی ته واکال پۆته وه و به زه حمه ت به دی ده کریت . فریزه کان زیاتر کات دیاری ده که نو به شی دووم له هه موویاندا ئهرکی دیارخهر ده بینیت (په وشتی ئاوه لئاوی هه یه) . له هه ندی نمونه ی تردا (ی) ی ئیزافه وه کو ئهرکی ئامرازی پێوه ندی بێن وایه وهك : زنجیری ده ست ، ته وقی مل ... هتد . له م باسه دا ته نیا گوێمان داوه ته ئه و (ی) ی ئیزافه یه ی به ته وای دیارده ی خۆیه تی دهر ده بریت .

(۲) که بزویئی (ه) ی به ستن دیته دوای بزویئی تره وه ، به تاییه تی دوای بزویئی درێزه وه ، خۆی نامین ، وهك :

پیازی ته پ = ته ره پیاز
ته وقی سه ر = ته وقه سه ر
گلی سه ر = گله سه ر

به لام ژنی مه لا = مه لاژن (مه لا + ه + ژن) . هه ندی جار نهك هه ر ده نگه که ی دوای خۆی ده گۆریت ، به لکو وشه که ش ده گۆریت ، وه کو : ژنی مام = مامۆژن (له زاری سلیمانیدا ئامۆژن) .

(۳) مه کارهس (لا په ره ۸۵) باوه ری وایه که له م جۆره پۆنانه دا وشه ی یه که م گرنگی له دووم زیاتره . بۆ پێسه لماندن ئهم رایه ی ئهم نمونه یه ی خواره وه ی هێناوه ته وه :

نه چيٽ ڪه (مهلا ڙن) هر (ڙني مهلا) ني به ، به لڪو هه ندي جا ماناي تريش
دردده پريت .

۳- به به ڪارهيناني جي ناوي (هي) له گهل ناو يان جي ناوي ڪه سي
جويدا ، وهڪ :

هي ئافتاو ، هي من ، هي نهوان (۴) .

۴- به به ڪارهيناني جي ناوي ڪه سي لڪاو . نه م جي ناوانه هر نهوانه
ڪه دهن به نيشانه بؤ بڪهرو ڪراو . بؤ دردبريني خويه تي زور جا م نه م
جي ناوانه به ناوهوه يان به دواي پاشگري ترهوه ده لڪينرين . هه ندي جا ريش
جي گور ڪي ده ڪن (دواتر به دريڙي ديينه سر باسي نه م دياردهيه) (۵) .

ميردي پير = پيره ميرد .

به لاي منهوه شيوهي يه ڪم (ميردي پير) ناساي و بلاوتره ، به لام
شيوهي دووم ته ٽڪيد له سر (پري) ده ڪات . ديسانه وه مه ڪارهس له و
باوه ردهايه ڪه شيوهي يه ڪم زياتر له زماندا ره گي داڪوتاهه . لام وايه
نه مه پيچه وانهي راکهي من ني به ڪه ده ليم شيوهي دووم قوناغيڪي
زياتري بريوه .

(۴) هه نديڪ ريزمان نووس نه م جوره رونا نه له گهل جي ناوي خويه تي
ئينگليزيدا به راورد ده ڪن و به له يه ڪچوويان داده نين ، به لام له راستيدا
له به ڪترهوه دوورن ، نه ويش نه ڪ هر له به رنه وهي نه م رونا نه له ڪورديدا
له دوو وشه پيڪهاتوهه ، به لڪو له به رنه وه شه ڪه ڪه رتي يه ڪم ي رونا نه ڪه
(هي ... هين ...) جي ناويڪي بي واتايه ، ته نيا نه رڪي ريزماني هه يه و
بؤ دوور ڪه وتنهوه له وتنهوه به ڪارديت . به پيچه وانهي نه مه وهه ، جي ناوي
خويه تي له ٽينگليزيدا له يه ڪ وشه ي پرواتا پيڪ ديٽ ، واته هويه ڪي
ريزماني يه بؤ دوور ڪه وتنهوه له دووپات ڪر دنه وهه .

(۵) جگه له م چوار ريگايه ، ريگه يه ڪي تريش هه يه بؤ دردبريني خويه تي
به هوي به ڪارهيناني ڪرداري « هه » وه يان به هوي چهند پاشگريڪي
دارشتنه وهه ، وهڪ (دار ، مه نند ...) - (سه ردار ، هوشمهنند ...) .
ليردها نه م ريگايانه ي تر خراونه ته پشت گوي ، چونڪه يه ڪم يان بؤ دردبرين
پيويستي به رسته يه ڪه ، دووميشيان دهوري ڪمهه - به واتايه ڪي تر
ته نيا له گهل ڙماره يه ڪي ڪم وشه دا ديٽ ڪه ريزمان دباري يان ده ڪات .

جیاوازی نیوان جوړه کانی دهربرینی خوږه تی

ناشکرایه که نهو چوار شیوه دهربرینهی خوږه تی له رووی پړوانو
به کارهینانو بلاوی یانهوه وه کو په ک نینو هه ریه که یان تایه تیتیی خوږان
هه یه که له چهند خالی کدا روونده کرینه وه :

۱- شیوهی یه که م له رووی پړوانه وه به فریز ده ژمیرری و له دوو
و شه یان زیاتر دروست ده بیت • هه میسه وشه ی یه که م سه ره کی به و
و شه کانی تر پیا هه لده دن • بونموونه له فریزی «چیاکانی کوردستان» دا ،
و شه ی «کوردستان» دوری ئاوه لئاو ده بیت • «چیاکان» سه ره کی به ،
چونکه ده توائت جیبی هه موو فریزه که بگریته وه • بهم جوړه له فریزی
«باسه که ی خوږم» دا ، و شه ی «باسه که» و له فریزی «چا شیرینه کانی ئافتاو» دا ،
و شه ی «چا» سه ره کین •

له رووی و اتاوه شیوهی یه که م پره • هه موو پارچه کانی فریزه کان
(نوئی) ن • له بهر نه وه ی بۆ یه که م جار ددرین به گوئی گوئگدا ، هیچ
شتیکیان لږ نه قرتاوه • هوی نه مه شه نه گهر بیتو له چوارچینه ی قسه شدا
نه بیت ، هه ر و اتا ددهن • له بهر نه م پری و اتایه نه و جوړه فریزانه له
سه ره تای قسه دا به کار دین و بهر بهر که شت روون بووه وه و گلؤلای
باسه که دهر که وت ، به کارهینانی نه و جوړه فریزانه که مده بیته وه و شیوه کانی تر
(به تایه تی شیوهی سییه م و چوارم) زورتر به کار دین •

۲- جوړی دووه م له رووی پړوانه وه و شه یه کی لیکدراوه • پارچه یه کی
سه ره کی به و پارچه که ی تری دیاری که ره • مهرج نی به پارچه سه ره کی به که

له پيشه وه بيت (وهك له جورى يه كه مدا) • هه ندى جار پارچه سهره كى به كه ده كه ويته دواوه • به ويته له «ژن برا» دا «ژن» سهره كى به ، به لام له «مه لاژن» دا «ژن» كه كه وتوته دواوه سهره كى به •

له پرووى واتاوه ئەم جورەش ، وهك جورى يه كه م پره و مولك و خاوه ن مولك دهرده پريت • هه ردوو پارچه كه بو يه كه م جار دهردين به گووى گوينگر داو بو يه هيچيان لى ناقرتخ • ئەوهى له م شيويه دا سهرنج راده كيشى ، ئەوهيه كه پيوهندى خويه تى كراوه به ژيره وه • له پرووى واتاوه راسته وخو ديار نى به ، به لام دواى ليك دانه وه به راورد له گه ل جورى يه كه مدا ، پيوهندى خويه تى دهرده كه وي • بۆنموونه :

مه لاژن = ژنى مه لا

كورپه پاشا = كورپى پاشا

براژن = ژنى برا

وه ستاژن = ژنى وه ستا

له دوو پرووه وه ئەم چه شنه فریزانه له فریزی خويه تى جيا ده كرينه وه :

۱ - زورجار ئەم وشه ليكدراوانه مانايه كى تايه تى چه سپاو

ى خويان ههيه • جگه له پيوهندى خويه تى ، وهك

Idiomatic

له سهره وه وتمان «كراوه به ژيره وه» ، ههروهها ماناي تهوس و نارەزايى و گالتهش دهرده پريت •

۲ - له بهر ئەوهى ئەم وشه ليكدراوانه له ريزماندا به يهك دانه

داده نرين ، بو يه كاتيك پاشگرى (هكه) ي ناسياويى بو زياد ده كه ين ، هه موو

وشه كه (واته هه ردوو پارچه كه) ده ناسرى • به پيچه وانه شه وه كه پاشگرى

(هكه) بو فریزی خويه تى زياد بكه ين ، ته نها پارچه ي دواوه ديارى ده كات •

بۆنموونه :

کورپه پاشا < کورپه پاشا که (وشه که دیاری کراوه) •

کورپی پاشا < کورپی پاشا که (تهنها «پاشا» دیاری کراوه) •

۳ - له پړواندا جوړی سی بهم دیسانه وه به فریز دهمیرری ، به لام هیچ پارچه په کی سهره کی نی به ، چونکه ناتواپت جی هی هموو فریزه که بگریته وه •

له پرووی واتاوه وه کو چه شنی په که م و دووهم پر نی به ، چونکه جگه له وهی که جی ناوه که ش (پنځه وهی بزاین بؤ کی ده گریته وه) به ته نیا وانا ی ته و او نادات ، هه روه ها خو په تی به که ش نه دراوه • مانای جوړی سی بهم ته نها له چوارچپوهی قسه کردندا دهرده که ووی و به ته و او ی به پرسته ی پیش خو په وه به نده • له بهرته وه له قسه کردندا بؤ دوو باره نه کردنه وهی قسه به کاردیت • له نووسیندا به کارهینانی زور که مه •

۴ - جوړی چواره م له پرووی پړوانه وه وشه په کی ئالوزه (له مورفیمیکی ئازادو مورفیمیک یان چه ند مورفیمیکی به ند پیکها تووه) • له پرووی واتاوه له چه شنی په که م و دووهم وانا که متر ددرکیتنی (چونکه پاشگره که ته و او دیاری ناکات مولکه که هیی کی به هه رچه نده ده زاین که سی چه نده مه) ، به لام له جوړی سی بهم پرتره • له بهر کورتی له هموو جوړه کانی تر زورتر به کاردیت •

له م باسه دا ته نها چه ند تیینی په کم هه یه که دمه ووی له باره ی جوړی چواره مه وه بیخه مه روو • پاشماوهی هم باسه ته نها پیوه ندی به و خو په تی به وه هه یه که به شیوهی چواره م دهرده بریت • (هیوادارم بتوانم له نووسینیکی تر دا له سهر جوړه کانی تر به دریزی بنووسم) •

جوړه کانی پاشگرو پاشگری خوږه تی

هرچه نده له بهشی په که می هم باسدا وتمان نهو چی ناوه لکاوانه ی خوږه تی دهرده برن ، له شیوه دا هر نه وانه ن که دهنه نیشانه ی بکرو کراو، به لام له راستیدا به ته ووی وانی به و به لای که مه وه ده توانین دوو جوړی جیاواز له پاشگرانه دیاری بکه یین : ۱- کومه لیک که بو خوږه تی به کار دیت ؛ ۲- کومه لیک بو نیشانه ی بکرو کراو . (۶)

کومه تی دووهم	کومه تی په که م
م	کەسی په که م
یین /	تاک (م) کو (مان)
ت	کەسی دووهم
ن /	تاک ت کو تان
ت ، ئا ، ئات	کەسی سنی په م
ن /	تاک ی کو یان

(۶) لیردا ده بیت نهو راستی به بخینه روو که پاشگری (م) و (ت) په کسه به وشه په که وه نالکین که به نه بزوین کوتایی هاتبیت ، به لکو پیوستان به بزویتیکی کورته ، که هم ری نووسه مان دهری ناخات . مه کارهس له و رایه دایه که هم پاشگرانه له دروست بووندا « ناریکن » ، به لام له راستیدا وانی به ، چونکه وهرگرنتی (م) له (من) هوه ، (ت) له (تو) وه ئاسایی به . له کوشدا ته نیا (ئان) ی کو یان وهرگرتوهو بوون به (مان) و (تان) . ناریکي په که ته نیا له کهسی سنی به مدا دیاره ، چونکه نازانین (ی) له چی په وه هاتوه ، به لام دیسان له کودا راست بووه ته وه به هوئی نیشانه ی کووه بووه به (یان) . له کومه تی دووهمدا پاشگری کهسی سنی تاک زور ناریکه ، له کهسی په که م دووهمو سنی به می کودا ، وه ک نیشانه به کی کو ته نیا (ن) ماوه ته وه .

کۆمه‌لی یه کهم چه ند تاییه تی به کی هه یه :

۱- ته نها ئەم کۆمه‌له بو دهر پیرینی خۆیه تی به کاردیت : خانۆکه م ، خانۆکه ت ، خانۆکه مان ، خانۆکه تان ، خانۆکه ی ، خانۆکه یان ... پاشگری ن = ئیوه / ئەوان ، ههروهه پاشگری یین = ئیمه هه رگیز خۆیه تی دهر ناپرنو نالکین به ناوه وه •

۲- ئەم کۆمه‌له پاشگره له گه‌ل کرداری پابوردوی تییه‌ردا ده بن به نیشانه ی بکه‌ر : خواردم ، خواردت ، خواردمان ، خواردتان ، خواردیان ...

۳- ئەگه‌ر تافی کردار پانه بووردوو بیت ، ده بنه نیشانه ی کراو :

ده تاشکینم	ده یخۆم
(کراو) (بکه‌ر)	(کراو) (بکه‌ر)

ده تکوژم	ده مانخۆی
(کراو) (بکه‌ر)	(کراو) (بکه‌ر)

له به ره ئه وه ی ئەم کۆمه‌له ئه رکی سه ره کی یان دهر پیرینی خۆیه تی به و زۆر کات به ناوه وه ده لکین ، هه ندی له زمانه وانان به «پاشگری جی ناو» ی ناوده بن • ئەم ناوانه به لای منه وه زۆر راست نی به چونکه بیجگه له خۆیه تی ، ئه رکی تریان هه یه ، وه‌ک له خالی (۲) و (۳) ی سه ره وه‌دا دهر ده که ویت • ههروهه هه ندی جار هه ر بو دهر پیرینی خۆیه تی به کرداره وه ده لکین (له به شی حه وته‌دا به دریزی ئەمه پوون ده که یه وه) •

له باره ی کۆمه‌لی دووه مه وه پتویسته ئەم تییینی یانه بخرینه روو :

۱- له گه‌ل کرداری پانه بووردوو کرداری پابوردوی تییه‌ره‌ردا ده بنه نیشانه ی بکه‌ر ، وه‌ک :

ده خۆم ، ده خۆیت ، ده خوات ، ده خۆن ، ده خۆین
رۆیشتم ، رۆیشیت ، رۆیشتن ، رۆیشتین •

۲ - له گه ډل کرداری رابوردووی ټیپه ردا ده بنه نیشانه ی کراو . وهك:

شکاندمن	خواردیانین
(بکهړ) (کراو)	(بکهړ) (کراو)

۳ - له که سی سی یه مدا وهك له نه خشه که ی سه ره وه دا درده که ویت پاشگره که شیوه ی زوره :

• رویشت (مورفیمی زیادنه کردوه)

دهخوا ، دهخوات (ئا / ئات زیادده کات) ، له بهرئوه ی ره گی کرداره که به (و) دوایی دیت •

• دهمری ، دهمریت (ئی / یت زیاد ده کات)

دیسان هه ندی زمانه وان به م کومه لی دووه مه ده لاین «پاشگری کرداری» • ئەم ناوه له جیبی خویا نی به ، چونکه ئەندامانی ئەم کومه له هه رگیز بو خویه تی به کارنایه نو له بهرئوه نالکین به ناوه وه •

له م باسه دا که له سه ر خویه تی به به هو ی جی ناوی لکاوه وه پیوه ندی راسته وخومان به کومه لی یه که مه وه هه یه و له مه ودوا بو ئاسانی و سه رتیک نه دان به م کومه له ده لاین « پاشگری خویه تی » •

- ۶ -

دابهش کردنی زمانه کانی جیهان

به پپی رهوشتی مورفیم و شوینی زمانی کوردی

به پپی رهوشتی مورفیمه کان ، زمانه کانی جیهان به سه ر چه ند کومه لیکدا

دابهش ده بن :

یەكەم - ئەو زمانانەى لە مۆرفیمی جیا جیا پێك دێن و ھەر مۆرفیمە
واتایەك یان ئەركیكى ریزمانی دەبینى. بۆ كۆ ، كەس ، خۆبەتى ، پرسىار...
مۆرفیمی سەر بەخۆیان ھەيە . باشترین نموونە لەم جۆرە زمانە ، زمانى
(چینی)یە . ئینگلیزیش تارا دەيەك لەم كۆمەلەيە ، بەلام بەتەواوى نا .

دووم - ئەو زمانانەى ژمارەيەكى زۆر پاشگرو پيشگر بەكار دێن بۆ
ئەركە. ریزمانى بەكان ، وەكو كەس و خۆبەتى ، تاكو كۆ... تاد ، بەجۆرىك
كە پاش و پيش خستنى وشە ھىچ رۆلىك نایینت . باشترین نموونەى ئەم
كۆمەلە ، زمانى لائىنى كۆنە .

سێيەم - ئەو زمانانەى مۆرفیمەكانیان بە بەندیان ئازاد بەدوا يەكترا
دێن ، بێ ئەوەى گۆرايان بەسەردا بێت . بە واتایەكى تر ھەموو مۆرفیمەكان
رۆنانى دەنگیى خۆیان دەپارێزن و دەنگیان لى ناقتى و زیادناكەن . زمانى
توركى باشترین نموونەى ئەم كۆمەلەيە كە پێى دەلین Polysynthetic .

چوارەم - ئەو زمانانەى رستەى ئاسایىیان نییە و لە شوینى رستەدا
وشەى گەورەكراو بەكار دێن (Agglutinative) . لەم جۆرە زمانانەدا
مۆرفیمی بەند و ئازاد بەيەكتروە دەئالین تا واتای رستە دەدەن بەدەستەوہ .
زمانى ئەسكىمۆ باشترین نموونەى ئەم دەستەيەيە (۷) .

ئایا زمانى كوردى بەپێى رەوشتى مۆرفیمەكانى لە كام جۆرە ؟ لەراستیدا
زمانى كوردى ، وەك زۆر زمانى تر لە ریزكردنى مۆرفیمەكانیدا رینگەيەكى

(۷) بۆ ماوہەكى دوورو درێژ زمانەوانە رۆژئاوايى بەكان دەیانویست بەم پێى
زمانەكانى جیھان دا بەش بكن ، بەلام دوايى بۆیان دەركەوت ، كە
دا بەش كردنى وا بێ سوود و مەحالە ، چونكە زۆر بەى زمانەكان بەتەواوى
ناچنەوہ سەر جۆرىك لەم چوارە ، لەبەرئەوہ تەنیا لە لىكۆلینەوہى
جۆرەكانى مۆرفیمدا بەكار دیت ، نەك جۆرەكانى زمان . منیش لێرەدا
ھەروا بەكارم ھێناوہ .

تاییه تی ناگریت، له بهر ئه وه ناتوانین له ریزی یه کیک له و کومه لانه ی سه ره وه ی
دابئین • بو دیاری کردنی شوینی زمانی کوردی پیویسته هه ندی تییینی
بخهینه روو :

۱- زمانی کوردی ناچینه کومه لی سه یه مه وه ، چونکه که مؤرفیمه کانی
ده چنه سه ره یه ک ، هه موو کاتیک سه ره بخوییی خویان ناپاریزن • هه ندی
جار دهنگ ون ده کن ، هه ندی جار دهنگی زیاد دیته ناوه وه ، هه ندی جاریش
له لیکدانی دوو دهنگ ، دهنگیکی جیاواز دیته کایه وه ، بو نمونه :

دهنگ زیاد بوون

بیدروو + مه < بیدرووره وه

بیلی + مه < بیلیره وه

بیخو + مه < بیخوره وه

دهنگ ون کردن

مندال + ه که + ان < منداله کان

بخو + ه < بخو

دهنگی جیاواز

خانوو + ه که < خانوکه

قاپی + ه که < قاپیکه

۲- له کوردیدا هه رچه نده کهس و تاکو خویه تی شیوه ی مؤرفیمی به ند
ومرده گرن ، به لام ناگه رینه وه بو کومه لی چواره م ، چونکه ئاوه لئاوو
پارتیکل^(۸) هه رگیز نابن به مؤرفیمی به ندو به ناویه کدا ناچن •

(۸) پارتیکلز داهیناییکی قوتابخانه ی دارشته نه له ریزماندا • پیشره وه کانی
ئهم قوتابخانه یه ناره زایی به کی توندیان به رامبه ر قوتابخانه ی ریزمانی

۳- کوردی له کۆمه‌لی یه کهم به‌وه جیا ده‌کریتته‌وه که بۆ ده‌رپرینی
 ئه‌رکه‌ پێزمانی یه‌کان وه‌کو کهس / تاک ، کۆ • • مۆرفیمی ئازاد به‌کارناهییت •
 له‌هه‌مان کاتدا کوردی له‌م کۆمه‌له‌ ده‌چیت ، چونکه‌ گۆرینی شوینی وشه‌ واتا
 ده‌گۆریت • بۆنموونه :

« پیاوه‌که‌ سه‌گه‌که‌ی هه‌لبری »

جیاوازه‌ له :

• « سه‌گه‌که‌ پیاوه‌که‌ی هه‌لبری » •

۴- تا راده‌یه‌کی زۆر کوردی له‌ کۆمه‌لی دووهم ده‌چیت ، چونکه‌ بۆ
 ده‌رپرینی ئه‌رکه‌ پێزمانی یه‌کانی پشتیکی ته‌واو به‌ پاشگر ده‌به‌ستی • له
 هه‌مان کاتدا به‌ ته‌واویش له‌م کۆمه‌له‌ نی‌یه ، چونکه‌ گۆرینی شوینی وشه‌کان ،
 وه‌ک له‌ به‌ندی (۳) دا باسمان کرد ، رۆلی تایه‌تی هه‌یه‌ له‌ واتا •

به‌پیتی ئه‌و به‌راورده‌ی سه‌ره‌وه ، ده‌رده‌که‌ویت که‌ ره‌وشتی مۆرفیمه‌کانی
 کوردی تارا ده‌یه‌ک له‌ ره‌وشتی مۆرفیمه‌کانی کۆمه‌لی یه‌که‌م دووهم ده‌چیت ،
 به‌لام به‌ته‌واوی ناچیتته‌وه‌ سه‌ر هه‌چیان • به‌ واتایه‌کی تر کوردی پاشگر زۆر
 به‌کار دێتی و پاشگره‌کان ده‌توانن به‌یه‌که‌وه‌ بلکین تا ژماره‌یان ده‌گاته‌ چوار ،
 به‌لام له‌ هه‌مان کاتدا به‌ره‌للایی ته‌واو نی‌یه‌ له‌ ریزکردنی وشه‌دا بۆ
 دروستکردنی پرسته •

کلاسیکی هه‌بوو ، گوایا ئه‌مانه‌ گرنگی زۆریان به‌ واتا داوه‌ هه‌موو
 کاره‌کانیان له‌سه‌ر ئه‌م بنچینه‌یه‌ بنیادناوه . ئه‌وه‌بوو له‌ دابه‌شکردنی
 به‌شه‌کانی ئاخوتندا ناوو ئاوه‌لناوو جێناوو کرداریان جیاکرده‌وه‌و به
 به‌شی سه‌ره‌کی یان دانان . هه‌موو به‌شه‌کانی تریشیان ناونا « پارتیکلز » .
 له‌دواییدا ئه‌میشمان به‌سه‌ر ئامرازو ئاوه‌لکرداردا دابه‌شکرد . له‌ راستیدا
 پارتیکلز وه‌ک هه‌گبه‌یه‌کی لێ هات ، هه‌رچی به‌ک نه‌کولایه‌ تێیان ده‌هاویشت ،
 وه‌ک ئاوه‌لکرداری کلاسیکیکانی لێ هات . له‌ کوردیدا پارتیکلز ئه‌مانه
 ده‌گریتته‌وه : ئامرازی پێوه‌ندی ، ئامرازی به‌ستن ، لێکده‌ری (که) ،
 ئامرازی پرسیار ، ئاوه‌لکردار ، ژماره .

ریزبوونی پاشگره گانو شوینی پاشگری خویتی

له رستهی کورت گراوهدا

دوای نه وهی به پیی رهوشتی مؤرفیمه کان شوینی زمانی کوردیمان له تیوان زمانه کانی جیهاندا دیاری کردو سه لماندمان که کوردی تاراده یه ک پشت به پاشگر ده بهستی بو دهر برینی نه رکه ریزمانی یه کانو دهرمان خست که نه و پاشگرانه توانای نه وه یان هه یه تا ژماره یه کی دیاری کراو به دوای یه کتردا بین و له م به دوای یه کتر هاتنه دا زور جار رۆنانی ده فگی یان ده گۆریت ، ئنجا دینه سه ر باسی پیوه ندی پاشگری خویتی له گه ل پاشگره کانی تردا له سنووری وشه دا .

له بهر نه وهی کوردی ناوگرو پیشگر که متر له پاشگر به کار دینی ، کاتی که ژماره یه ک پاشگر له سنووری وشه دا به دوای یه کتردا هاتن نه وه ده بیت ریز بکرین و نه م ریز کردنه ش له خووه ناییت . هه رچه نده هه ر جارهی به جۆری که به لām به پیی یاسایه کی تاییه تی یه . کوردی ریگی نه وه ده دات دیاری کردن و تاک/ کوو خویتی و بکه ر به شیوهی پاشگر دهر بریت له یه ک وشه دا (که ده بیتته وشه یه کی ئالۆز) . یاسایه کی نه گۆراویش پیوه ندی نه م دیاردانه ریک دمخات . به وینه ده بیت دیاری کردن له پیش هه موویانه وه دهر بریت ئنجا ژماره ، به دوایاندا خویتی و له دوای هه موویانه وه بکه ر .

نه و ریزبوونهی سه ره وه هه میشه بی یه و ناگۆریت . بی گومان مه رج نی به له وشه یه کدا هه ر چوار دیارده که هه بیت ، به لām نه گه ر ته نیا خویتی و دیاری کردن هه بیت دیاری کردن پیش بخریت و خویتی له دواوه دابنریت . ده توانین به ونه خشه یه ی خواره وه نه م ریز کردنه پتر روون بکه یه وه :

پاشگری

وشه + دیاری کردن + کو/تاك + خۆیه تی + بکه ر

لیتره دا پتویسته پروونی بکه یته وه ، که مه به ست له پاشگری دیاری کردن ته نها (هکه) و ئەلۆمۆرفه کانی نی یه ، به لکو (ه) ی پاشبه ندی ئاوه لئاوی ئیشاره ت کردنیش ده گریتته وه • له ونمو و نانه ی خواره وه دا ئەو مۆرفییمانه ی هیکیان به ژێردا هاتوه ، له م باسه دا هه موویان به پاشگری دیاری کردن دانراون :

پیاوه که / پیاوه کان
خانۆکه

ئهو پیاوه
ئهم کوره

ههروه ها پاشگری کوو تاك • نهك هه ر (يك) و ئەلۆمۆرفه کانی و (ئان) و ئەلۆمۆرفه کانی، به لکو پاشگره نائاسایی به کانی ، وهك (هات / - ئات، - گه ل) یش ده گریتته وه • ئەم نمو و نانه ی خواره وه ریزبوونی پاشگره کان روون ده کاته وه :

۱- مندا له کاتم ره وانه کرد

مندال + ه که + ئان + ت + م

دیاری کردن + کو + خۆیه تی + بکه ر ۴ پاشگر

۲- پاره که تیان دۆراند

پاره + ه که + ت + یان

دیاری کردن + خۆیه تی + بکه ر ۳ پاشگر

۳- پاندا ئیکتم به خشی تا خۆت هاتیتته وه

پاندان + يك + ت + م

تاك + خۆیه تی + بکه ر ۳ پاشگر

۴- منداله کانم به زور ناردوه

منداڻ + هکه + ان + م + م

۴ پاشگر

دیاری کردن + کو + خوښه تی + بکه ر

۵- لاهه کانمان نمونه ن

لاو + هکه + مان + مان

۳ پاشگر

دیاری کردن + کو + خوښه تی

بج گومان هه ندی له یه کدان ریگه ی نادری • چند نمونه یه کی

ناپه سه ند له زاری سلیمانیدا :

* نه م ژنه که

ژن + ه + هکه

(له کوردیدا ناویک دوو جار دیاری ناکریت) •

* نه سپانم کپی

نه سپ + ان + م

کو + بکه ر

(له زاری سلیمانیدا هه ندی ناو پیش کردنی به کو ، دهیت دیاری

بکریت ، واته - هکه - ی بخریتته سر • دواتر به درپژی له مه ده دوین) •

* دهسته که مم بری

دهست + هکه + م + م

دیاری کردن + خوښه تی + بکه ر

(دیسانه وه له زاری سلیمانیدا هه ندی ناو ده بج بج دیاری کردن پاشگری

خوښه تی وه رگریت • دواتر نه م کیشه یه روون ده که ینه وه) •

ناوو ریځه وټنی له گهڼ پاشگری خوږه تیدا

هه ندى ناو دهیټ پاشگری خوږه تی یه کسه ر به دوا دا بیټ ، وهك :

دهست	دهستم	* دهسته كه م
قاچ	قاچم	* قاچه كه ت
پی	پیټم	* پیټه كه م
سنگ	سنگم	* سنگه كه م (۹)
شان	شانت	* شانه كه م
دان	دانم	* دانه كه م

هه ندى ناوی تر به پیچه وانه وه تا وه كو به هو ی پاشگری (هكه) یان
(ه) وه دیاری نه کرین پاشگری خوږه تی وه ر ناگرن ، وهك :

نه سپ	نه سپه كه م	* نه سپم
پاندان	پاندانه كه م	* پاندانم
شروال	شرواله كه م	* شروالم
خانوو	خانوكه م	* خانووم
په نجه ره	په نجه ره كه مان	* په نجه ره مان
پیاله	پیاله كه ت	* پیاله ت

كومه لى ناو هه ن به هه ردوو شیوه دهیټرین - واته بی دیاری كردن
له گهڼ پاشگری خوږه تیداو به دیاری كردن له گهڼ هه مان پاشگر دا ، وهك :

---

(۹) ته نیا کاتیک بو پارچه ی لهش به کارمان نه هیټابن ، ئەم وشانه ده توانن
پاشگری خوږه تی به دوا ی پاشگری ناسیندا وه رگرن .

ماله كه م	مالم
ياره كه م	يارم
كورپه كه م	كورم
خوشكه كه م	خوشكم
باو كه كه م	باوكم

كه واته به پيښي زيځه وتن له گه ل پاشگري خوږه تيدا ناو له زماني كورديدا ده توانرئيت بكرئيت به سځ به شه وه :

۱- كومه لي يه كه م - ټه و ناوانه ن كه يه كسهر ده توانن پاشگري خوږه تي وهر گرن . ټه مانه برئين له ناوي ټه ندامه كاني له ش (قاج ، ده ست ، سنگ ، دان ، سهر ، قز ، قاج ، قو ل ، پي ، چاو ، لووت . . . تاد) و ټه و ناوانه ي پټوه نديي خزمايه تي يان ناسياوي نيشان دده ن (باوك ، برا ، خوشك ، دايك ، مام ، خال ، ټامو ز ، ټن برا ، برا ټن ، هاوړي . . . هتد) و هه ندي ناوي تر وهك (مال ، يار ، گول . . .) .

۲- كومه لي دووم - ټه و ناوانه ن كه يه كسهر ناتوانن پاشگري خوږه تي وهر گرن . پيش ټه وه ي بكرينه خو پټويستيان به پاشگري ديارى كرده . ټه م كومه له به ژماره زور زورترن له كومه لي يه كه م . وهك (پاره ، دار ، كراس ، دي ، شار ، دوشهك ، دهرگا . . . تاد) .

۳- كومه لي سځيه م - ټه و ناوانه ن كه ده توانن له ههر دوو باره كه دا به كاربين ، جارئك راسته وخو له گه ل پاشگري خوږه تيدا ، جارئيكي تر له دواي ناسين پاشگري خوږه تي وهرده گرن . وهك : مال ، باوك ، دايك . . . تاد . ژماره ي ټه م ناوانه ش كه من :

مالت ويران بيت
ماليان دووره

سەرومالى تياچوو
 ماله كەمى
 كچه كەي نەداوۈ بە شوو
 كچه كە لە چىدايت ؟
 كچم وا نايىت
 داىكم لە ماله وەيە
 داىكە كەم بوۋ وا دەكەيت ؟
 باوكم نەماو
 باوكە كەم خەرىكى چىت ؟

بوۋ لىكدا نەوۋى ئەم دياردەيە ، دەتوانىن چەند رىنگايەك بگرىن ،
 لەدوای بەراورد كىردن كاميان راستى بەكەي تەواو دەرخت پەسەندى
 دەكەين :

۱- ھۆى فۆنە تىكى : ئايا دەتوانىن بلىين ئەم دياردەيە ھۆى فۆنە تىكى
 ھەيە ؟ بوۋ وەرامى ئەم پىرسىارە دەبىت لە شوينى پاشگرە كان بىكۆلىنە وەو
 باش لىبان وردىبىنە وەو بزانىن ئايا پاشگرى خۆيە تى شوينى تايە تى
 دەگرىت و ، بەدوای چەند دەنگىكدا دىت و لەگەل دەنگى تىردا رىك دەكە وىت .
 ئاشكرايە ، لەو نمونانەي سەرە وەدا فۆنە تىك دەور لەم كىشە يەدا نايىت ،
 چونكە ھەمان وشەي (مال ، كچ ، داىك ، . . . تاد) لە ھەردوۋ بارە كەدا
 دەبىزىت . بە واتايە كى تر ھەر ئەو دەنگانەي - ل ، - چ ، - ك - جارنىك
 راستە و خۆ پاشگرى خۆيە تى وەردە گىرن و جارنىك لە پىشدا پاشگرى ناسىن و
 ئىجا پاشگرى خۆيە تىي وەردە گىرن . كەواتە فۆنە تىك كەم و زور كىشە كەمان
 بوۋ چار ناكات .

۲- ھۆى رىزمانى : ئەمەشيان ھەر نامان گەيە يىتە ئەنجام ، چونكە

هه موو وشه كان خۆيه تى راسته وخۆ وهر گرن يان نا ، ههر يهك ئهركى پريزماني دهيينن ئه وئيش (ناو) ه • ديسان ئه گهر له جۆره كانى ناوئيش بكوئينه وه ، دهيينن كه زۆر به يان ناوى بهرجهسته ن •

۳- هۆى واتايى : كه له واتاي وشه كان ورددهيينه وه و واتاي رسته كانئيش ليك دهديهينه وه ، بو چاره سه ركردى كئيشه كه دوو پريگمان دهستگير دهئيت :

۱- جياوازي ئيوان كوئمه لى يه كه مو دووهم له وانته يه له كورديدا به شيويه كه گشتى بگه رپته وه بو چمكى فكره ي ژماره • كاتيك ژماره يه كه بئ سنوورمان له شتيك هه ئيت ، دهئيت يه كيكيان لئ هه لئيرين ، بيناسئين و ئه وسا خاوه نه كه ي ديارى بكه ين • به پيچه وانه شه وه ، ئه و ناوانه ي خۆيان تا راده يهك ژماره يان كه مه ئيويست ناكات بيان ناسئين ، به لكو يه كسه ر ده توانين پاشگري خۆيه تى به دوايانه وه بلكئين • ئه م بوچوونه تاراده يهك چارى كئيشه كه مان ده كات • كوئمه لى يه كه م ، وهك (سنگ ، قاچ •••) تاراده يهك ژماره يان ديارى كراوه ، له بهر ئه وه راسته وخۆ پاشگري خۆيه تى وهرده گرن •

به م پي يه ده وتري :

سنگم ده يه شيت

قاچم برينداره

(ئه مانه رسته ي په سه ندن) •

به لام رسته كانى :

قاچه كت برينداره

سنگه كه ي ده يه شيت

(په سه ند نين) •

ههروه ها ئه م بوچوونه چارى كوئمه لى دووهمئيش : (خانوو ، دار •••)

ده كات • ئەمانە لە سروشتدا ژمارەیان زۆرە ، لە بەرگەووە پێویستیان بەو یە
بناسرێن و ئنجا خواوەنیان بۆ دابنرێت •

بەم جۆرە :

شەرواڵە کە مەشت

خاڤۆ کە یان رووخواوە

(لە رووی پێژمان و واتاوە پرستە ی پەسەندن) •

بەلام پرستە کانی :

شەرواڵم شت

خانوویان رووخواوە

(کە لە زاری سلیمانیدا دەبینرێن ، ناپەسەندن) •

ناتەواوی بۆچوونە کە مان کاتیک دەر دەکەوێ کە دێینە سەر کۆمەلی
سێ بەم • وشە ی (دایک) یان (باوک) ژمارەیان زۆر نی بەو بگرە بە زۆری
هەر بۆ تا کە کە سێ بە کاری دینین ، کە چی جارێک دەلێین (باوکم) و جارێکیش
(باوکە کەم) • جگە لە مەش ئەم بۆچوونە لە بنچینەدا راست نی بەو لە گەڵ
یاسا کانی تری زمانی کوردیدا ناگونجی، چونکە وەك ئاشکرایە ناو لە کوردیدا
کە پاشگری ناسیاوی پێوە نەبێت بە واتای « گشت » بە کاردیت و لە رووی
واتاوە کۆیە نەك تاك • بۆنموونە کە دەلێین : (بەرەو شاخ دەڕۆن) یان
(منداڵ هەر وایە) ، ئەووە لێرەدا وشە ی (شاخ) یان (منداڵ) لە واتادا وشە یەکی
تاك نی بە • لە بەرگەووە ی مەبەستمان لە گشت منداڵیک و لە گشت شاخیکە ،
بۆیە ئەك هەر نەناسراوە ، بە لکو ژمارەشی دیاری نە کراوە و بێ سنوورە
(پروانە : مە کە نزی ، ل ، ٥٠) • کە م و کورتی یەکی تری ئەم بۆچوونە لەوە شدا یە
کە ناتوانین چمکی ژمارە کەمی تەواو دیاری بکەین • بەوینە لە پرستە ی
«قۆلم ئازاری گەشتوو» دا ، دەلێین « قۆل » یە کسەر خۆیەتی

وهرده گریت ، چونکه ژماره‌ی (قۆل) له سروشتدا کهمه ، خۆ ئه‌گه‌ر قۆلی
 هه‌موو مروفیک وهرگرین ، ئه‌وه له ژماره نایه‌ت ... خۆ ئه‌گه‌ر واییت قۆلی
 کورسیش له‌دوان زیاتر نی‌به ، که‌چی هه‌رگیز نالین « بئزه‌حمه‌ت وریا به ،
 قۆلی شکاوه) • که‌واته له مه‌سه‌له‌ی که‌می و زۆری ژماره‌دا کیشه‌مان پتره .
 بـ بۆچوونی دووهم به‌لای منه‌وه له هه‌ی یه‌که‌م په‌سه‌ندترو
 سه‌رکه‌وتووتره ، چونکه ده‌توانین بلین له کوردیدا دوو جوړ خۆیه‌تیمان
 هه‌یه :

- ۱- خۆیه‌تی ئاشنا (۱۰) •
- ۲- خۆیه‌تی نا‌اشنا •

۱- خۆیه‌تی ئاشنا بۆ ئه‌وه شتانه به‌کار دیت ، که پارچه‌یه‌کن و بیانه‌وئ
 یان نه‌یانه‌وئ له‌خاوه‌نه‌کانیان جیانه‌وه • ئه‌و شتانه تاپۆ کراون و به
 خاوه‌نه‌کانیانه‌وه لکاون . ریزمانی کوردی بۆ ئه‌وه‌ی له خۆیه‌تی نا‌اشنا جیایان
 بکاته‌وه به شیوه‌یه‌کی جیاواز له‌گه‌لیاندا ده‌جولیته‌وه به شیوه‌یه‌کی تایه‌تی
 به‌پیریانه‌وه ده‌چیت • ئه‌م شتانه یه‌کسه‌ر پاشگری خۆیه‌تی‌یان پینوه ده‌لکن
 بئنه‌وه‌ی بناسرین • به‌وینه‌ بره‌وانه‌ ئه‌و رستانه‌ی خواره‌وه :

---

(۱۰) زمانه‌وانه‌کان له‌بواوه‌په‌دان که خۆیه‌تی ئاشناو نا‌اشنا له‌زۆربه‌ی
 زمانه‌کانی جیهاندا هه‌ن . خۆیه‌تی ئاشنا ئه‌و شتانه‌ده‌گریته‌وه که بمانه‌وئ
 یان نه‌مانه‌وئ پیمان‌وه لکاون و لیمان نابنه‌وه ، وه‌کو سیمو ئه‌ندامانی
 له‌شو ئه‌و وشانه‌ی پتوه‌ندی خزمایه‌تی ده‌رده‌برن . خۆیه‌تی نا‌اشناش ئه‌و
 شتانه‌ده‌گریته‌وه که به‌ئاره‌زوی خۆمان ده‌بین به‌خاوه‌نیان ، وه‌کو
 که‌لوپه‌ل و جل‌وبه‌رگ ... ئه‌مانه له‌وانه‌یه‌خاوه‌نه‌کانیان بگۆرن یان
 ماوه‌یه‌که له‌لایان بمتنه‌وه . هه‌ندئ زمان (بۆنمونه‌ فهره‌نسی) ئه‌م
 جیاوازی‌یه‌ی خۆیه‌تی له‌ریزماندا ده‌رده‌برن ، به‌وه‌ی فۆرمی جیاواز
 جیاواز له‌گه‌ل ئه‌م شتانه‌دا به‌کار دین . به‌باوه‌ری من کوردیش ئه‌م
 جیاوازی‌یه‌ به‌هۆی ریزکردنی پاشگری خۆیه‌تی‌یه‌وه ده‌رده‌بریت . بۆ
 وهرگرتنی زانیاری پتر له‌م‌باره‌یه‌وه ، بره‌وانه‌ کاره‌کانی زمانه‌وانی
 ئه‌مه‌ریکایی (فیل‌سۆر) •

دهستم شكا ؟
 سنگ دهه شيت ؟
 قاچى نايه بانى
 مامان سالى جاريك نايه بهلاماندا •
 دلى نه خوشه
 باوكى به خويوان نه كات

ئەم شتانه دوو كۆمەل پىك دىنن : ۱ - كۆمەلنى ناو كە سىماو پارچە كانى
 لەشن ؛ ب - كۆمەلنى ناو كە پەلەى خزمایەتى و ناسىاوى دەر دە پرن •
 كۆمەلنى دوو دەم لە دوو كاتدا پاشگرى ناسىن پىش خۆیەتى وەر دە گرن :
 یە كەم - ئە گەر زیاتر لە یە كىك هە پىت ، وەك :

مامە كە یان بە جىی هیشتون •
 نه نكه كە تان چۆ نه ؟
 خوشكه كە ت لە چىدا یە ؟
 برا كە ت خەرىكى چى یە ؟

دوو دەم - ئە گەر ناو دە كە بە مانای مە جاز بە كارىت ، وەك :
 باوكە كەم بۆ وا دە كە يت (لىرە دا باوكى ئاسایى نى یە ، بەلكو
 مندالیشە) •

دایكە كەم وا نایت (بىن گومان دایكى خۆى نى یە ، بەلكو
 لەوانە یە هەر شووشى نه كە ردىن) •
 كورپە كەم تۆ لە دنیا ناگە يت (مەرج نى یە كورپى خۆى پىت ،
 ئە گەر واش پىت ، چمكى خۆیەتى بوو بە ژىر سۆزە وە) •

۲ - خۆیە تىبى نا ئاشنا • ئەم جۆرە بۆ ئەو شتانه بە كار دىت كە پارچە یەك
 نىن لە خاوەنە كانىان ، ناو بە ناو دەست دە گۆرن و هەمیشە نالكىن پىنانه وە •

پریزمانی کوردی به‌وه جیایان ده‌کاته‌وه که هه‌رگیز بی‌پاشگری ناسین
نایاندات به‌که‌س • زوربه‌ی وشه‌کانی زمانه‌که‌مان له‌مانهن ، وه‌ک :

فه‌رشه‌که‌تم فرۆشت

کراسه‌که‌مم دروووه‌وه

پاندانه‌که‌تانم به‌خشی

ئه‌م بۆچوو‌نه به‌ته‌واوی چاره‌سه‌ری کیشه‌که‌مان ده‌کات • نه‌ک هه‌ر
راستی‌یه‌کانی سه‌ره‌وه‌مان بۆ روون ده‌کاته‌وه ، به‌لکو تیشمان ده‌گه‌یه‌نی ،
بۆچی ئه‌م دوو کۆمه‌له‌ رسته‌یه‌ په‌سه‌ندن •

سنگه‌که‌م داکوتا

سنگم دیشی

دله‌که‌م بۆچی نازانی وا باوه ؟

دلی نه‌خۆشه

دانه‌کانی کولن

دانم دیشی

- ۹ -

شوینی پاشگری خۆبه‌تی له‌ فریزو رسته‌دا

له‌ به‌شه‌کانی پیشووتردا (۶ و ۵) بۆمان ده‌رکه‌وت که پاشگری
خۆبه‌تی ئاسایی به‌دوای ناوه‌وه‌ ده‌لکیت، به‌لام له‌ فریزو رسته‌دا ئه‌م پاشگره
جی‌گۆرکجی ده‌کات و به‌ شوینی‌تره‌وه‌ ده‌گیرسیته‌وه :

۱ - له‌ فریزدا : (۱)

پاشگری خۆبه‌تی هه‌روه‌کو پاشگری کۆو ناسین و نیشانه‌ی بکه‌ر به

---

(۱۱) فریزیان ده‌سته‌واژه‌ له‌ کوردیدا چهند جۆریکی هه‌یه . باشترین
لیکۆلینه‌وه له‌سه‌ر ئه‌م باسه‌ که به‌رچاوم که‌وتبیت لیکۆلینه‌وه‌که‌ی
مه‌کاره‌سه (ل ۹۳) و لیره‌دا زۆر به‌کورتی ده‌یخه‌مه‌روو :
فریز له‌ کوردیدا ده‌بیت به‌ دوو به‌شی سه‌ره‌کی‌به‌وه :

کهرتی دووہمی (دواکہرتی) فریزمہ دہلکیت ، وەك لہو نمونانہی
خوارہ وەدا دەر دہ کہ ویت :

کالەك و شووتی بہ کہ مم فرۆشتہ وە
(کالەك و شووتی + ەكە + م + م)

۱ - فریزی ناوی ، کہ لہ دوو شیوہ دا دہینریت :
(کورت ؛ ب) دریز کراوہ (گہورہ کراو) .
فریزی ناوی بہ لای کہ مہوہ دیارخەریک و دیارخراویکی تیدابہ ،
بہ نمونہ :

مندالی بچووک (کورت)
ناوی تۆ (کورت)
پیاوی باش (کورت)
چەند پۆژ (کورت)
گەلن کەس (کورت)

دوو مندالی بچووک (گہورہ کراو)
ئەم ئیشہی تۆ (گہورہ کراو)
سەعات دووی پاش نیوہ پۆژ (گہورہ کراو)

۲ - فریزی کرداری . ئەمیش دیسانہ وە دوو شیوہی ہہیہ :
(کورت . وەك : دەر کرد ، بانگ کرد ، نامادہ کرد ، فیر کرد ،
پاک کرد .

(ب) گہورہ کراو . وەك : تیک دہ درا ، پەند ... پەدا ...
دیسانہ وە فریزی کرداری بہ لای کہ مہوہ دہ بیت دیارخەرو دیارخراویکی
تیدا بیت و دیارخراوہ کہ پتسہ وە دہ گرت .

جگہ لہ مانہ ، منیش لہ وراپہ دام ، ئەگەر دوو وشە بہ ہۆی (و) ہوہ پیکہ وە
بہ سترین ، یان بیتو وشە یەك نامرازی پتوہندی پیش بکہ ویت دیسانہ وە
بہ فریز بژمیرری . رەوشتی پاشگرہ کانی کوردی (کہ بہ دوای وشہ وە
دەلکین) تەواو ئەم رایہ م دہ سەلینن . بہ وینہ :

لەگەل ہاوریکہ مدا ہاتم
بہ دواتا دہ گەریم
کالەك و شووتیم کریوہ .

چه ند قوتابی به کمان خویندنیان له دهره وه ته واو کردوه

(چه ند قوتابی + ه که + مان)

دهستی راست و قاچی چه پمیان شکاند

(دهستی راست و قاچی چه پ + م + مان)

ئهم نمووانه ئه وه دهردهخن ، که ریزبوونی پاشگره کان له فریزدا
جیاوازی یان نی به له ریزبوونیان له وشه داو له سهر هه مان یاسا دهرۆن :

• فریز + (ه که) + (ئان) + (خۆیه تی) + (نیشانه ی بکر) •

(که وانه کان ئه وه ده گه یه نن که ههر یه کیک له و پاشگرانه ده توانن بین

یان نه بن ، به لام که هه بوون به وجۆره ریزده بن) •

ب - له رسته دا :

له رسته دا پاشگری خۆیه تی له ژیر کاری نیشانه ی بکه ردا جیی خۆی
ده گۆریت ، به تاییه تی له گه ل کرداری رابوردوودا نیشانه ی بکه ر له کرداره که
ده بیته وه و هه ولی پیشه وه ده دات و خۆی به کراوه وه ده لکیئیت • ئهم
جی گۆرکی به ی نیشانه ی بکه ر جی به پاشگری خۆیه تیش له ق ده کات و
ناچاری ده کات به ره و دواوه هه لیت • ده توانین ئهم جی گۆرکی به ی نیشانه ی
بکه ر به تاییه تی به کی زاری سلیمانیی زمانی کوردی دابنن (۱۲) • ئه و
رستانه ی خواره وه ئهم راستی به روون ده که نه وه :

۱ - ده ستت شکاندم

(۱۲) د. جهمال نه به ز له و رایه دایه که ئهم دیارده یه (جی گۆرکی پاشگره
که سیکان) دیارده یه کی نوێ به له زمانی کوردیدا ، به واتایه کی تر ئهم
گۆرانه له سه ده کانی ئهم دواوی به دا به سهر کوردیدا هاتووه . ههرچۆنیک
بیت ، ئهم گۆرانه نه که ههر زمانی کوردی له زمانه ئیرانی به کانی تر جیا
کردۆته وه ، به لکو تاراده یه که زاری سلیمانییسی له زاره کانی تر
بچراندووه .

- ۲ - مالتان ویران کرم
- ۳ - پاندانه که ت بردم
- ۴ - دهستان کردم به زاخا
- ۵ - دهست دهشکینم
- ۶ - که تو گه یشتیت نه و دهستی ده گرتوه
- ۷ - نه گهر دهست بشکانمایه باو کم دههاته سهرت
- ۸ - دهست بشکینم
- ۹ - پاندانه که می شکاندووه
- ۱۰ - که تو هایت که لوپه له کانمی دزیوو

له پرسته کانی سهره وه دا (۱ - ۵) پاشگری خۆیه تی شوینیکی ئاسایی گرتووه ، چونکه به دوای کرداره وه لکاوه . نه مهش له ژیر کاری نیشانه ی بکهردایه ، چونکه ههروه ک وتمان له گه ل کرداری رابوردو دا جیی خۆی ده گۆریت و ههولیی پیشه وه ده دات . پاشگری خۆیه تی ئاچار به ره و دووه دیت . له پرسته کانی تر دا (۶ - ۱۰) شوینی ئاسایی خۆی گرتووه (به دوای مولکه که وه لکاوه . به و جۆره ریزبوونه ی له بهشی [۵] دا درمان خست) . پرسته کان نه وه درده خه ن که جی گۆرکی پاشگری خۆیه تی ته نها له گه ل کرداری رابوردووی ساده دا ده بیت . له گه ل کرداری رانه بوردو دا پاشگری خۆیه تی ئاسان به دوای ناوه وه ده لکیت ، نه مهش ره وشتی ئاسایی خۆیه تی به له زۆربه ی زمانه کانی تریشدا . به وینه :

- دهست دهشکینم
- مالت ویران بیت
- پاندانه که تان به کارده هیتم

تاكه هۆ بۆ ئەم پرهوشته ئاسايي به ئەوهيه كه له رانه بوردودا نيشانهي
 بكه ر شويني ئاسايي خۆي ده گريت (دهلكيت به كردارهوه) و پاشگري
 خۆيه تي ناچار ناكات شويني تر بۆ خۆي بدۆزيتته وه .

- ۱۰ -

گاگلي باسه گه

۱ - دياره خۆيه تي له كورديدا به زياتر له ريگايهك دهرده پرريت .
 هه نديك لهم ريگايانه له واني تر كه متر به كاردين . جي ناوي لكاو زياتر له
 هه موان به كارديت . به كارهي ناني جي ناوي «هي» ته نيا له قسه دا ده بيت .
 (ي) ئيزافه له كورديدا به كارهي ناني زوره ، به لام مه رج ني به هه ر پيوه ندي
 خۆيه تي دهرپرريت .

۳ - له كورديدا پاشگري خۆيه تي (جي ناوي لكاو) له شيوه دا تاراده يهك
 هه ر ئەو پاشگرانه ن كه ده بن به نيشانه ي كردار يان كراو ، به پيچه وانه ي
 پاشگري كرداري يه وه كه ئەمان له كه سي سه يه مدا زور ريك و پيكن (له «ي»
 شوين ني به ، وهك له هه ندي زماني تر دا ده بينين .

۳ - له كورديدا پاشگري خۆيه تي (جي ناوي لكاو) له شيوه دا تاراده يهك
 هه ر ئەو پاشگرانه ن كه ده بن به نيشانه ي كردار يان كراو ، به پيچه وانه ي
 پاشگري كرداري يه وه كه ئەمان له كه سي سه يه مدا زور ريك و پيكن (له «ي»
 به ولاره هيجي تر به كارنايه ت) . هه روه ها له كودا (بين) و (ن) به كارنايه ن .
 به مچۆره واما ن به راست زاني كه پاشگري جي ناوي لكاو بكه ين به دوو
 به شه وه : ۱- پاشگري خۆيه تي (كه زور جار بۆ خۆيه تي به كارديت) ؛
 ۲- پاشگري كرداري (كه هه ر به كرداره وه ده لكيت) . (پروانه : به شي ۵) .

۴- پاشگری خۆیه‌نی که له گه‌ڵ پاشگری تردا کۆده‌بیتته‌وه شوینیکی
تایبه‌تیی ده‌دریتتی، هه‌میشه له‌دوای پاشگری دیاری کردنه‌وه دیت، به‌لام
نیشانه‌ی بکه‌ری به‌دوادا دیت • هه‌رچه‌نده له زاری سلیمانیدا زۆربه‌ی کات
پاشگری خۆیه‌تی به‌دوای ناوه‌وه ده‌لکیت، به‌لام به‌دوای کرداری رابوردووی
تیه‌ریشه‌وه ده‌بینریت • له‌گه‌ڵ هه‌ندی ناودا پاشگری خۆیه‌تی راسته‌وخۆ
خۆی ده‌لکیننی و پاشگری دیاری کردن وه‌رناگری (پروانه : به‌شی ۸) • بۆ
چاره‌سه‌رکردنی ئەم دیارده‌یه به‌پێویستمان زانی خۆیه‌تیی ئاشناو نائاشنا
له‌یه‌کتر جیاکه‌ینه‌وه •